

**ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA ROLNICTWA I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ**

z dnia 12 stycznia 1998 r.

w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy obsłudze ciągników, maszyn, narzędzi i urządzeń technicznych stosowanych w rolnictwie.

(Dz. U. z dnia 26 stycznia 1998 r.)

Na podstawie art. 237¹⁵ § 2 Kodeksu pracy zarządza się, co następuje:

Rozdział 1

Przepisy ogólne

§ 1. Rozporządzenie określa warunki bezpieczeństwa i higieny pracy przy obsłudze ciągników, maszyn oraz narzędzi stosowanych w pracach rolniczych i melioracyjnych, a także urządzeń technicznych stosowanych do mechanizacji produkcji zwierzęcej - zwanych dalej "sprzętem rolniczym".

§ 2. 1. Przy obsłudze sprzętu rolniczego należy przestrzegać zasad określonych przez producentów w instrukcjach obsługi.

2. Sprzęt rolniczy pochodzący z importu powinien być wyposażony w instrukcję obsługi w języku polskim.

§ 3. Obsługa samojezdnych lub stacjonarnych maszyn rolniczych i melioracyjnych powinna być wykonywana przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje i stosowne przeszkolenie wymagane przy obsłudze takich maszyn.

§ 4. Sprzęt rolniczy powinien być wyposażony w:

- 1) osłony zespołów i części ruchomych mogących stwarzać zagrożenie dla osób obsługujących ten sprzęt,
- 2) narzędzia niezbędne do bezpiecznej jego obsługi.

§ 5. 1. Kontrola stanu technicznego, regulowanie i wykonywanie doraźnych napraw i prac konserwacyjnych oraz czyszczenie części lub zespołów roboczych sprzętu rolniczego dopuszczalne są po uprzednim unieruchomieniu silnika i wyłączeniu wszystkich napędzanych zespołów tego sprzętu.

2. Dopuszczalne jest regulowanie napędzanych hydraulicznie zespołów roboczych podczas ich pracy, jeżeli instrukcja obsługi to przewiduje.

3. Podczas każdej przerwy w pracy sprzętu rolniczego napęd powinien być wyłączony.

§ 6. Niedopuszczalne jest:

- 1) demontowanie podpory zapobiegającej przechylaniu się do przodu lub do tyłu sprzętu jednoosiowego, jeżeli nie jest to konieczne dla realizacji funkcji użytkowych maszyny, lub podpieranie sprzętu rolniczego na prowizorycznych podstawkach,
- 2) wykonywanie napraw pod uniesionymi i nie zabezpieczonymi przed samoczynnym opadnięciem maszynami rolniczymi lub ich zespołami,
- 3) pozostawianie sprzętu rolniczego na stokach lub innych pochyłościach terenu bez zabezpieczenia go przed samoczynnym stoczeniem się.

§ 7. Osoby obsługujące maszyny przyczepiane, zawieszane lub półzawieszane do ciągnika powinny zajmować miejsce na pomostach technologicznych.

§ 8. W czasie pracy sprzętu rolniczego niedopuszczalne jest odchylenie, zdejmowanie i zakładanie osłon lub innych zabezpieczeń.

§ 9. Płaskie pasy napędowe stosowane do napędu stacjonarnych maszyn i urządzeń technicznych powinny być, na całej swej długości, zabezpieczone od strony obsługi barierką o wysokości 1,1 m od podłoża, oddaloną od pasa co najmniej o 0,2 m.

§ 10. Maszyny i narzędzia do prac rolniczych i melioracyjnych powinny być przechowywane w miejscach zadaszonych oraz w sposób zapobiegający okaleczeniu ludzi bądź zwierząt.

Rozdział 2

Samojezdny sprzęt rolniczy i melioracyjny

§ 11. W kabinie operatora sprzętu samojezdnego może przebywać tylko osoba obsługująca ten sprzęt.

§ 12. Przed uruchomieniem samojezdnego sprzętu rolniczego należy sprawdzić stan techniczny:

- 1) układu hamulcowego,
- 2) instalacji rozruchowej i oświetleniowej,
- 3) układu kierowniczego,
- 4) zespołu jezdnego,
- 5) układu zawieszenia narzędzi i zaczepu transportowego.

§ 13. 1. Koparki mechaniczne powinny być wyposażone w kabinę z zainstalowaną instalacją grzewczą i oświetleniową, usytuowaną na zewnątrz kabiny, umożliwiającą wykonywanie pracy w porze nocnej.

2. Koparki pływające powinny być dodatkowo wyposażone w łódź, koła i kamizelki ratunkowe oraz w liny, kotwicę i mechaniczną wyciągarkę.

§ 14. 1. Niedopuszczalne jest używanie:

- 1) kołowych ciągników rolniczych o masie całkowitej wynoszącej powyżej 800 kg, nie wyposażonych w kabiny lub ramy ochronne, z napędem wyłącznie na tylną oś na terenie o pochyleniu przekraczającym 11 stopni lub 12 stopni z napędem na obie osie,
- 2) ciągników gąsienicowych nie wyposażonych w kabiny lub ramy ochronne na terenie o pochyleniu przekraczającym 14 stopni.

2. Dopuszczalne pochylenie terenu, na którym mogą być używane ciągniki wymienione w ust. 1, zagregowane z maszyną rolniczą, określa producent.

§ 15. W czasie eksploatacji samojezdnego sprzętu rolniczego i melioracyjnego niedopuszczalne jest:

- 1) zaczepianie lin, łańcuchów lub haków holowniczych do miejsc konstrukcyjnie nie przewidzianych do tego celu,
- 2) wskakiwanie na sprzęt lub zeskakiwanie z niego w czasie jego ruchu,
- 3) sprawdzanie poziomu cieczy chłodzącej w układzie chłodzenia lub otwieranie korka wlewu oleju przy rozgrzanym silniku,
- 4) rozłączanie napędu lub zatrzymanie pracy silnika podczas jazdy ze stoków,
- 5) pozostawianie uruchomionego sprzętu bez dozoru,
- 6) uruchamianie sprzętu w pomieszczeniach zamkniętych, nie wyposażonych w system odprowadzania spalin na zewnątrz,
- 7) używanie sprzętu w pomieszczeniach, w których zachodzi niebezpieczeństwo wybuchu pyłu, par etyliny lub palnego gazu.

§ 16. 1. Przed rozpoczęciem prac melioracyjnych osoba nadzorująca pracę w terenie obowiązana jest do zapoznania pracowników z kategorią gruntu i poziomem wód gruntowych oraz z miejscem składowania darniny, humusu, a także miejscem odprowadzania wody.

2. Prowadzenie prac melioracyjnych w wodzie o głębokości co najmniej 0,6 m powinno być

wykonywane przy użyciu sprzętu mechanicznego.

§ 17. Niedopuszczalne jest:

- 1) zasypywanie ciągów drenarskich w przypadku przebywania ludzi w wykopie w odległości mniejszej niż 15 m od pracującej koparki,
- 2) przenoszenie czerpaka nad kabiną kierowcy w czasie ładowania ziemi na środki transportowe.

§ 18. Przy pracach na gruntach podmokłych i grząskich koparka powinna być umieszczona na podkładach wykonanych z krawędziaków lub z bali w postaci płyt okutych kątownikiem.

Rozdział 3

Maszyny i narzędzia rolnicze stosowane do produkcji roślinnej

§ 19. 1. Niedopuszczalne jest agregowanie maszyn i narzędzi rolniczych stosowanych do produkcji roślinnej z ciągnikami rolniczymi innymi niż przewiduje to producent tych maszyn.

2. Podczas pracy maszyn do uprawy gleby, siewu i pielęgnacji upraw polowych niedopuszczalne jest:

- 1) przebywanie osób w strefie działania zespołu roboczego maszyn aktywnych,
- 2) przebywanie osób na pomostach technologicznych siewnika i sadzarek do ziemniaków, z wyjątkiem sadzarek przeznaczonych do sadzenia podkiełkowanych ziemniaków,
- 3) przebywanie osób na sadzarkach do rozsady podczas wykonywania nawrotów i w czasie transportu,
- 4) rozgarnianie ręką ziarna i nasion w skrzyni nasiennej siewnika.

§ 20. 1. Przy obsłudze agregatu do upraw przedsięwziętych należy:

- 1) dokonać zawieszenia agregatu na ciągniku według zaleceń producenta,
- 2) w czasie przerw w pracy agregat opuścić na podłoże i wyłączyć napęd.

2. Niedopuszczalne jest:

- 1) cofanie i wykonywanie nawrotów agregatem w położeniu roboczym,
- 2) podnoszenie lub opuszczanie agregatu, jeżeli w strefie jego działania przebywają osoby postronne.

§ 21. Czyszczenia redlic z chwastów lub innych zanieczyszczeń w czasie pracy siewnika należy dokonywać przy użyciu odpowiednich narzędzi.

§ 22. 1. W czasie pracy rozsiewacza nawozów, zawieszanego na ciągniku i wyposażonego w mieszadło, jego skrzynia powinna być zabezpieczona pokrowcem.

2. W czasie pracy rozsiewaczy przyczepianych i zawieszanych na ciągniku niedopuszczalne jest:

- 1) przegarnianie nawozu w skrzyni,
- 2) wykonywanie zabiegów rozsiewania, jeżeli osoby postronne znajdują się w odległości mniejszej niż:
  - a) 5 m od rozsiewaczy zawieszanych przy rozsiewie nawozów pylistych i 6 m przy rozsiewie nawozów granulowanych,
  - b) 6 m od rozsiewaczy przyczepianych przy rozsiewie nawozów pylistych i 12 m przy rozsiewie nawozów granulowanych.

§ 23. Niedopuszczalne jest dokonywanie mechanicznego załadunku nawozów przy użyciu ładowacza uniwersalnego, jeżeli w strefie jego działania znajdują się osoby postronne.

§ 24. 1. Rozrzutnik obornika powinien być wyposażony w siatkę umieszczoną na przedniej burcie skrzyni ładunkowej, zabezpieczającą operatora ciągnika przed ewentualnym uderzeniem twardym materiałem w czasie pracy rozrzutnika.

2. W czasie pracy rozrzutnika obornika niedopuszczalne jest:

- 1) czyszczenie wnętrza skrzyni rozrząsacza w czasie ruchu przenośnika podłogowego,
- 2) uruchamianie adaptera rozrzutu, jeżeli w strefie jego działania przebywają osoby postronne.

§ 25. W czasie pracy przyczepy lub naczepy asenizacyjnej niedopuszczalne jest uruchamianie aparatu rozlewu w odległości mniejszej niż 20 m od przebywających na tym terenie osób.

§ 26. 1. Deszczownicę szpulową nie wymagającą demontażu bębna należy transportować na przyczepach niskopodwoziowych. W razie konieczności demontażu bębna dopuszcza się transportowanie deszczownicy na przyczepach ogólnego zastosowania.

2. Deszczownia z rozwiniętym węzłem i zraszaczami przesuwanymi się w kierunku wzniesienia terenu, podczas nawadniania powinna być zabezpieczona przed przewróceniem.

3. Niedopuszczalne jest:

- 1) uruchamianie zraszacza, jeżeli w strefie jego działania przebywają osoby postronne,
- 2) używanie deszczownicy obrotowych w odległości mniejszej niż 50 m od linii energetycznych.

§ 27. 1. Przyrząd tnący maszyn do zbioru zielonek, zbóż i innych roślin, w okresach przerw w pracach polowych oraz podczas transportu, powinien być osłonięty.

2. Listwę nożową po wyjęciu z przyrządu tnącego należy zabezpieczyć osłoną.

§ 28. 1. Niedopuszczalne jest używanie kosiarek rotacyjnych:

- 1) w odległości mniejszej niż 50 m od osób postronnych,
  - 2) na terenie kamienistym lub takim, na którym występują przeszkody trwałe.
2. W razie konieczności użycia kosiarek rotacyjnych do koszenia traw w miejscach, w których mogą znajdować się osoby postronne, teren pracy kosiarki powinien być zabezpieczony przed przypadkowym zbliżeniem się tych osób.

3. Wykaszanie traw porastających rowy, pobocza dróg, skarpy i groble melioracyjne należy dokonywać przy użyciu kosiarek konstrukcyjnie dostosowanych do tych prac.

§ 29. Niedopuszczalne jest:

- 1) uruchamianie kombajnów do zbioru zbóż, zielonek i innych roślin, jeżeli w strefie ich działania znajdują się osoby postronne,
- 2) dokonywanie omłotów w pomieszczeniach gospodarczych przy użyciu kombajnów do zbioru zbóż,
- 3) używanie kombajnów do zbioru zielonek, zbóż i innych roślin na terenie o pochyleniu powyżej 10 stopni, jeżeli nie zostały uprzednio przystosowane do pracy na takim terenie.

§ 30. Płótna przenośników wiązalki ciągnikowej należy zakładać na wałki od strony przeciwnej do usytuowania przyrządu tnącego, nawet wówczas, gdy wiązalka nie jest połączona z ciągnikiem.

§ 31. 1. Zakładanie sznurka do aparatów wiążących prasy zbierającej i snopowiązałki dopuszczalne jest po wyłączeniu napędu i unieruchomieniu silnika ciągnikowego.

2. Dopuszcza się regulowanie wielkości prasowanego snopa podczas pracy prasy stacjonarnej współpracującej z młocarnią.

§ 32. Niedopuszczalne jest używanie ścinacza zielonek, jeżeli osoby postronne znajdują się w odległości mniejszej niż 25 m od pracującej maszyny.

§ 33. 1. Wejście pracownika do silosu typu wieżowego lub głębinowego powinno być poprzedzone przewietrzeniem jego wnętrza i kontrolą czystości powietrza.

2. Osoba przebywająca w silosie głębinowych powinna być:

- 1) wyposażona w indywidualny sprzęt chroniący przed upadkiem z wysokości i umożliwiający, w razie potrzeby, wyciągnięcie jej z silosa,
- 2) asekurowana przez inną osobę (osoby).

§ 34. 1. Urządzenia sterujące pracą wentylatorów stosowanych w procesie dosuszania zielonek powinny być umieszczone w odległości co najmniej 10 m od miejsca zainstalowania wentylatorów i zabezpieczone przed dostępem osób postronnych.

2. Niedopuszczalne jest uruchamianie wentylatorów nie wyposażonych w siatki ochronne.

§ 35. W czasie pracy kopaczki gwiazdowej osoby zbierające ziemniaki powinny zachować odległość co najmniej 5 m od pracującej maszyny.

§ 36. Niedopuszczalne jest używanie rozdrabniacza łącin, jeżeli osoby postronne przebywają w

odległości mniejszej niż 50 m od pracującego rozdrabniacza.

§ 37. W czasie pracy kombajnu do zbioru ziemniaków niedopuszczalna jest obsługa stołu selekcyjnego przez osoby nie przeszkolone do tej pracy.

§ 38. 1. Ustawianie młocarni i bukowników do koniczyny w położenie robocze powinno odbywać się przy użyciu odpowiedniego przyrządu do ich podnoszenia.

2. W czasie pracy młocarni lub bukownika do koniczyny niedopuszczalne jest:

- 1) ustawianie drabiny od strony głównego pasa napędowego,
- 2) wkładanie do bębna omłotowego wilgotnych lub nie rozłożonych snopów zboża lub wiązek koniczyny.

§ 39. Pomieszczenia, w których odbywa się czyszczenie, dosuszanie lub sortowanie ziarna zbóż i nasion roślin, powinny być wyposażone w urządzenia wentylacyjne.

Rozdział 4

Maszyny i urządzenia techniczne stosowane do mechanizacji produkcji zwierzęcej

§ 40. 1. Uruchamianie maszyn i urządzeń technicznych stosowanych do mechanizacji produkcji zwierzęcej powinno być poprzedzone kontrolą zabezpieczeń elementów ruchomych i stanu technicznego zespołów roboczych.

2. Maszyny i urządzenia techniczne, o których mowa w ust. 1, napełniane ręcznie materiałem przetwarzanym, powinny być tak usytuowane, aby wysokość górnej krawędzi napełnianego pojemnika nie przekraczała 1,25 m od podłoża, a wysokość wysypu materiału przetworzonego, jeżeli wysyp nie następuje bezpośrednio do worków, wynosiła nie więcej niż 0,7 m od podłoża.

§ 41. Koryto siewkarni powinno być umieszczone na wysokości od 0,7 m do 0,8 m od podłoża, przy wysokości jego obrzeża wynoszącej od 0,1 m do 0,2 m.

§ 42. 1. Przy podawaniu masy pod walce zgniatająco-zasilające siewkarni z wydmuchem siewki niedopuszczalne jest popychanie tej masy ręką lub podręcznymi przedmiotami.

2. Mechanizm do posuwu podawanej masy zainstalowanej w korycie siewkarni powinien umożliwiać natychmiastowe włączenie posuwu wstecznego.

§ 43. W czasie pracy maszyn i urządzeń technicznych do przygotowania pasz niedopuszczalne jest:

- 1) zdejmowanie lub zakładanie pasów i łańcuchów napędowych,
- 2) regulowanie długości taśm przenośników, pasów lub łańcuchów.

§ 44. Przenośnik stały do usuwania obornika z nie osłoniętymi, ruchomymi częściami roboczymi, zainstalowany w pomieszczeniach inwentarskich, powinien być oznakowany tablicami ostrzegawczymi.

§ 45. Przy obsłudze silosu paszowego należy:

- 1) przed jego załadunkiem sprawdzić stan przewodu odpowietrzającego,
- 2) wyposażyć w środki ochrony indywidualnej osoby konserwujące jego wnętrze,
- 3) zlecać wykonanie czynności, o których mowa w pkt 2, co najmniej dwóm osobom.

§ 46. Do pneumatycznego transportu ziarna, paszy i innych materiałów sypkich należy stosować przewody rurowe wykonane z materiału odpornego na elektryzowanie, nie powodującego wyładowań elektrostatycznych.

§ 47. 1. Odcinki rurociągu mlecznego przebiegające nad ciągami komunikacyjnymi lub przejściami dla pieszych powinny być zainstalowane na wysokości co najmniej 2,5 m od podłoża.

2. Elementy dożarek mechanicznych, wymagające stałej kontroli ich pracy i bieżącej obsługi technicznej, a w szczególności: regulatory ciśnienia, zawory odwadniające, przechwytywacz, osadnik i filtry mleka, powinny być zainstalowane w miejscu łatwo dostępnym dla obsługującego.

§ 48. Zgarnianie pasz na przenośnik do ich transportu powinno odbywać się po uzyskaniu przez transporter pełnej prędkości roboczej.

§ 49. 1. Ładowarki i przenośniki do pionowego przenoszenia ładunków powinny być wyposażone w hamulce bezpieczeństwa do unieruchamiania podnoszonego ładunku.

2. Niedopuszczalne jest przebywanie pod wysięgnikiem ładowarki lub w zasięgu jej działania.

§ 50. 1. Otwieranie pokrywy parnika kolumny parnikowej w czasie jej pracy powinno być poprzedzone zamknięciem dopływu pary wodnej.

2. Niedopuszczalne jest:

- 1) wykonywanie napraw kotła kolumny parnikowej znajdującego się pod ciśnieniem,
- 2) używanie kolumny parnikowej z nieszczelnymi zaworami i z niesprawnymi manometrami ciśnienia pary oraz bez wymaganego poziomu wody w kotle,
- 3) pozostawianie pracującej kolumny parnikowej bez nadzoru.

§ 51. 1. W czasie pracy rozdrabniacza bijakowego niedopuszczalne jest otwieranie pokrywy komory bijakowej.

2. W czasie pracy siekacza mechanicznego dopuszczalne jest dociskanie roślin okopowych drewnianą łopatką.

Rozdział 5

Maszyny i urządzenia techniczne do przemieszczania i transportu płodów rolnych

§ 52. W czasie pracy sterownika do słomy niedopuszczalne jest:

- 1) przechodzenie pod jego korytem,
- 2) podnoszenie i opuszczanie koryta z uszkodzoną lub zużytą linką wydźwigu,
- 3) pozostawianie sterownika bez nadzoru.

§ 53. 1. Przyczepy rolnicze wyposażone w hamulce typu bezwładnościowego mogą być agregowane z ciągnikiem, pod warunkiem że łączna masa przyczepy z transportowanym ładunkiem nie przekroczy 5.000 kg.

2. Niedopuszczalne jest łączenie środków transportowych, o których mowa w ust. 1, w podwójne zestawy.

§ 54. 1. Skrzynie ładunkowe przyczep wywrotek powinny być zabezpieczone sworzniami ze wszystkich stron.

2. W razie holowania dwóch przyczep układy hamulcowe całego zestawu powinny być połączone.

3. Niedopuszczalne jest:

- 1) przechylanie skrzyń ładunkowych przyczep wywrotek na jednym sworzniu lub przy całkowitym kącie wychylenia większym niż 50 stopni,
- 2) dokonywanie wywrotu ładunku w kierunku pochylenia terenu,
- 3) nierównomierne rozmieszczanie ładunku lub przekraczanie ich ładowności.

§ 55. Niedopuszczalne jest uruchamianie dźwigu lub żurawia samochodowego, jeżeli osoby postronne znajdują się w odległości mniejszej niż 10 m od pracującej maszyny.

§ 56. Do przewozu zwierząt należy stosować przyczepy przeznaczone do tego celu, a w razie używania przyczep ogólnego przeznaczenia należy je przystosować do rodzaju transportowanych zwierząt.

§ 57. 1. Dopuszczalna jest praca ładowacza uniwersalnego na terenie o pochyleniu do 3 stopni, jeżeli instrukcja obsługi nie przewiduje inaczej.

2. Przed rozpoczęciem pracy sprzętu, o którym mowa w ust. 1, pojemnik przeciwwagi należy obciążyć zgodnie z zaleceniami producenta.

Rozdział 6

Stacjonarne silniki spalinowe oraz sprzęt rolniczy wyposażony w silniki elektryczne

§ 58. 1. Przy obsłudze maszyn i urządzeń technicznych wyposażonych w silniki elektryczne, znajdujących się w pomieszczeniach wilgotnych, należy używać hermetycznych przewodów, wtyczek i gniazd umożliwiających stosowanie zerowania bądź uziemienia.

2. W przypadku dłuższych przerw w eksploatacji silników, o których mowa w ust. 1, przed ponownym ich uruchomieniem należy sprawdzić prawidłowość połączeń przewodu zerującego w gniazdach wtykowych i wtyczkach.

§ 59. Silniki elektryczne, włączniki i wyłączniki, gniazda bezpiecznikowe, punkty świetlne, tablice rozdzielcze i inne połączenia elektryczne powinny być zabezpieczone przed pyłem, wilgocią, olejami napędowymi, gazami i innymi czynnikami mogącymi powodować porażenie prądem.

§ 60. Przy uruchamianiu stacjonarnego silnika spalinowego należy przestrzegać zasad właściwego ułożenia kciuka na korbie rozruchowej.

§ 61. 1. Podczas obsługi pilarki tarczowej należy:

- 1) materiały do cięcia lub już pocięte układać w sposób nie stwarzający zagrożenia wypadkowego,
- 2) używać właściwych do rodzaju ciętego drewna pił tarczowych,
- 3) odpadki, wióry i trociny usuwać po zatrzymaniu pracy pilarki.

2. Niedopuszczalne jest:

- 1) używanie pilarki tarczowej ze zużytą lub uszkodzoną piłą tarczową,
- 2) hamowanie biegu piły tarczowej przy użyciu przedmiotów lub ręką.

Rozdział 7

Przepisy higienicznosanitarne

§ 62. 1. Osoby zatrudnione przy obsłudze sprzętu rolniczego powinny mieć dostęp do apteczki pierwszej pomocy.

2. Opiekę nad apteczką i udzielanie pierwszej pomocy należy powierzyć pracownikowi przeszkolonemu w tym zakresie.

§ 63. Osoby obsługujące sprzęt rolniczy powinny posiadać odzież i obuwie robocze oraz środki ochrony indywidualnej, stosowne do występujących zagrożeń.

Rozdział 8

Przepisy końcowe

§ 64. Traci moc rozporządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 5 lipca 1979 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy eksploatacji ciągników i maszyn rolniczych (Dz. U. Nr 16, poz. 104).

§ 65. Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 90 dni od dnia ogłoszenia.